

**TEMIR YO'L TRANSPORTIDA XIZMAT KO'RSATISH
SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XORIJ MAMALATLARINING
TAJRIBASI VA QO'LLASH DARAJASI**

Rahmonov G'ayrat

TATU, "Menejment va marketing" kafedrası mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada temir yo'l transport xizmatining samaradorligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning tajribasi hamda uni oshirish yuzasidan tutgan strategik chora-tadbirlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: transport xizmati, baholash usullari, transport xizmatiga ta'sir etuvchi omillar, samaradorlik.

**The experience and level of application of foreign countries in improving the
efficiency of service delivery in railway transport**

Abstract. This article describes the experience of foreign countries in increasing the efficiency of the railway transport service and the strategic measures taken to increase it.

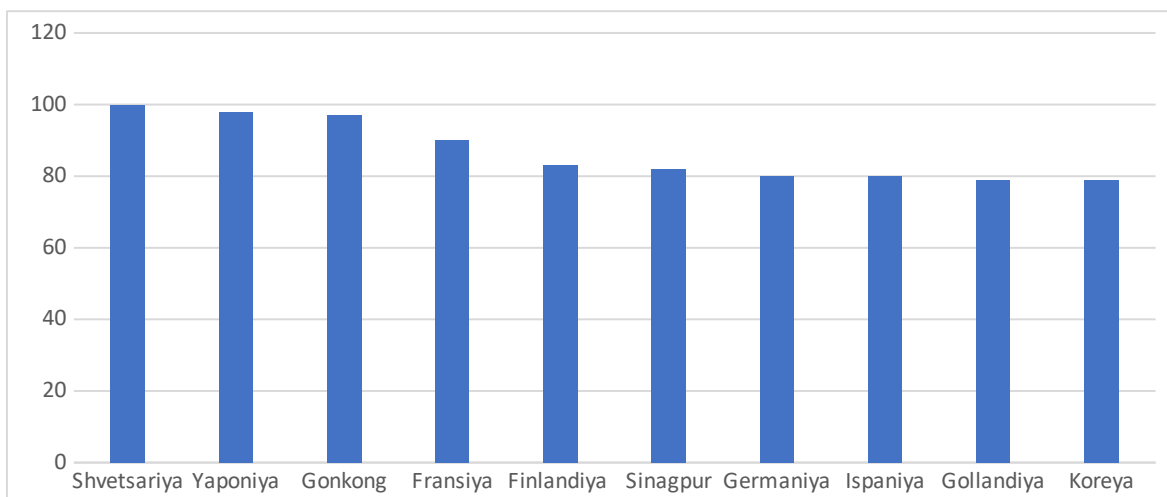
Keywords: transport service, assessment methods, factors affecting transport service, efficiency.

Temir yo'llar quruqlikdagi transportning boshqa turlaridan o'z vaqtida va ommaviy yuqori tezlikda tashish bo'yicha sezilarli darajada ustundir va ko'pincha energiya samaradorligi, atrof-muhitga ta'siri va boshqa jihatlari bo'yicha ustunligini namoyish etadi. Bundan tashqari, kundalik hayotda, masalan, ish va maktabga borish kabi keng qo'llaniladigan va mintaqaviy rivojlanish kabi katta tashqi iqtisodiy ta'sirga ega bo'lgan xususiyatlardan tashkil topgan transport vositasi bo'lib, uning asosi sifatida muhim rol o'ynaydi. Iqtisodiy jamiyat va odamlar hayoti jamiyat ehtiyojlarini qondiradigan ijtimoiy kapitaldir.

Bunday xususiyatlarga ega temir yo'llar so'nggi yillardagi ijtimoiy o'zgarishlar, masalan, islohotga muhtoj jamiyat va aholining atrof-muhit muammolari haqida xabardorligining oshishi sharoitida jamoat transportining tayanchi sifatida ortib borayotgan jihatlarni jalb qilmoqda. Biroq, so'nggi yillarda

yo'lovchi temir yo'li biznes muhitiga qarab, biz talabning sezilarli darajada oshishini kuzatish mumkin bo'lib, temir yo'l qurilishi xarajatlari ortib borayotgani, yer olish bilan bog'liq murakkabliklar va qurilish muddatlari uzoq vaqt talab etishi noqulayliklar keltirib chiqaradi. Temir yo'l operatorlari uchun temir yo'lni rivojlantirishga sarmoya kiritish uchun imtiyozlar tobora past bo'lib bormoqda. Bundan tashqari, yo'lovchi temir yo'l biznesi o'ziga xos tarzda kuchli mintaqaviy eksklyuzivlik bilan ajralib turadi va shunday hududlar va tarmoqlar mavjudki, ularda raqobat tamoyilini amalga oshirish qiyin, bozor tamoyillari asosida qulayliklarni yaxshilash orqali biznesni jonlantirish undandan murakkab.

Temir yo'l xizmati iqtisodiyoti va atrof-muhitning xususiyatlariga nazar tashlaydigan bo'lsak, yo'lovchi temir yo'l iqtisodiyotini jonlantirish orqali foydalanuvchi tajribasini yaxshilash kabi so'nggi tartibga solish choralarining kutilgan natijalari to'liq amalga oshishini ko'rish qiyin. Shuning uchun, o'rta va uzoq muddatli nuqtai nazarni tadqiq etgan holda, yangi ijtimoiy ehtiyojlarga javob berish, temir yo'l operatorlari va hukumat tomonidan ma'lumotlarni oshkor qilish va foydalanuvchilarning ovozlarini to'g'ri tushunishga yordam berish uchun mavjud tizimdan xorij tajribasiga yuzalanamiz. Temir yo'lni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlarni keng ko'lamli nuqtai nazardan ko'rib chiqish zarurati jahon iqtisodiy forumlarda muhokamalarni davom ettirish, ularda bildirilgan fikr-mulohazalarni inobatga olish, so'ngra ularni jonlantirish ustida izlanishlar olib borishni taqozo etadi. Bundan ko'zlangan maqsadni izohlaganda, temir yo'lni rivojlantirishga ko'maklashish chora-tadbirlariga oid muammoli mulohazalarni tizimlashtirib, jahon mamlakatlarining qo'llagan chora-tadbirlarini o'rganish orqali modellarni ishlab chiqish uchun imkoniyatlarni kengaytirish mumkin.

1-rasm. Dunyodagi eng yaxshi sharoitga ega temir yo'l transportlari, 2023 y¹

Shveysariya temir yo'l transporti uchun eng yaxshi sharoitlarga ega bo'lgan birinchi o'ntalikka kirgan bo'lsa, Yaponiya va Gonkong mos ravishda ikkinchi va uchinchi o'rinlarni egallab, yuqori shohsupani egallashga muvofaq bo'lgan. Fransiya to'rtinchi, Singapur beshinchi, keyingisini Finlyandiya va yettinchi o'rinda Germaniyani ortda qoldirdi. Ispaniya sakkizinchi o'rindan keyin to'qqizinchi va o'ninchi o'rinlarda birinchi o'nlikni Gollandiya va Koreya yakunlaydi.

Shveysariyaning temir yo'l tizimini o'rganish davomida barcha ustunliklardan unumli foydalanganligini e'tirof etish mumkin. Uning keng ko'lamli barcha mamlakatlarga yaqin joylashuvi temir yo'ldan foydalanish darajasini o'ta yuqori pog'onaga chiqishiga sabab bo'lgan. Mazkur mamlakatda har yarim soatda poyezd qatnovi tashkil etilgan bo'lib, dunyodagi jamoat transporti sifatida eng yirik temir yo'l infratuzilmasiga ega sanaladi. Mamlakatda jami 28 000ta temir yo'l stantsiyalari mavjud bo'lib, ular orasidagi masofa bir necha soatni daqiqani tashkil etadi. Shveysariyada ma'lum bir poyezddan qolib ketish bilan bog'liq muammo mavjud emas, u yerda yo'llar kesishmasi yuzasidan istalgan manzilga yetib boorish imkoniyati mavjud bo'lib, bu qulaylik shaharlarda tizimda ham yo'lga qo'yilgan. Chiptalarni esa xarid qilish bilan bog'liq muammo deyarli mavjud emas, deyarli 70% aholi chiptalarni raqamli tarzda xaridni amalga oshirib sayohat qiladi. Mazkur mamlakatda temir yo'l operatorlari asosan 4 ta

¹ <https://www.noticiasdegipuzkoa.eus/economia/2012/10/10/espana-diez-paises-mundo-mejor-4359449.html>

mamlakatning serqatnovligini boshqarishadi, Shveysariya- SBB/CFF, Germaniyaning tezyurar poyezdlari -ICE, Fransiyaning tezyurar poyezdi TVG hamda Avstriyaga tegishli tezyurar RailJet singari kompaniyalarni qat'iy jadval asosida yo'naltirib turadilar.

Temir yo'l transportining xizmati yuzasidan birinchilka turgan Shveytrasiyaning asosiy muvafaqqiyati xalqaro mamalaktlarga qatnovning o'ta yuqori mashhurligi bilan ajralib turadi, jumladan, Myunxen, Avstriya, Italiyaning nufuzli va tarixiy joylariga borishda o'ta qulay marshrutiga ega bo'lib, valyutaning qo'llanilishi bilan bog'liq muammo mavjud emas. Shuningdek, stanstiyalarda yo'lovchilarning adashib qolishlari ehtimoli o'ta past bo'lib, bunda temir yo'l kompaniyasining hodimlari deyarli har qadamda yo'naltirib turishadi. Shuningdek. Mazkur mamlakatda xususiy tezyurar poyezdlar xizmatlari mavjud bo'lib, uning yo'lovchisi sifatida barcha yoshga doir qulayliklar yaratilgan. Jumladan, qariyalar uchun yumshoq o'rindiqlar hamda mahsus magnitli hassalar beriladi, yosh bolalar uchun qatnov davomida mazmunli sayohat qilishlari uchun turli xil o'yinchoqlar beriladi. Chekish uchun alohida vagon tashkil etilgan bo'lib u vagonning havosi muntazam yelvizak qilinib turiladi. Shuningdek, deylik manzilga yetadigan chipta olmagan bo'lsangiz, manzilingizga qadar uzaytirgan holda chiptani poyezdning Ichida olishingiz mumkin. Eng qulayligi shundaki, poyezdlarda pul yeshish apparatlari hamda kode apparatlari mavjud. Bu esa o'z navbatida poyezdda yerda yurgandek xizmatlardan foydalanishingiz mumkin deganidir. Albatta bu kabi qulayliklar mazkur mamlakatning temir yo'l transporti xizmatini birinchilikda o'rin egallashini hamda uning samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Mazkur mamlakatning temir yo'l stantsiyalararo qatnovning texkorligi va ko'pligi tufayli xizmatlarning o'ta hamyonbop bo'lishini hamda ularning operatsion harajatlari uchun turli qulayliklarni ta'minlashga qaratilgan. Bu tajribani mamlakatimizda sinab ko'rish ichki turixmni kuchayishi hamda boshqa transport xizmatlarining arzonlashuviga ta'sir qiladi.

Yaponiya qudratli mamlakat, iqtisodiy barqaror hamda doimiy rivojlanishni e'tibor ostidan qochirmaydigan yurtdir. Unda temir yo'l orqali yo'lovchilarga xizmat ko'rsatishning ustunligi temir yo'l transportining o'ta yuqori tezlikda harakat qilishiga erishilganligidir. Yaponiyaning 43% aholisi orasi 300 km bo'lgan masofadagi hududda ish joyiga ega holda qatnovning intensivligiga ta'sir qiladilar. Shuningdek, bunda Yaponiyaning tezyurar poyezdlarining hamyonbopligi va vaqt jihatdan uzoqni yaqin qilishi xizmatning hayotiylik siklining yuqoriligini tavsiflaydi. Birgina 2022-yilda Yaponiyada 1791,98 mln. odam temir yo'l xizmatidan foydalandi, bu esa uning an'anaviy transport sifatidagi o'rnini belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'ayrat I., Olim M., Davlat R. Klaster tizimining qishloq xo'jaligi samaradorligiga ta'siri //Agroiqtisodiyot.–Toshkent. – 2020. – №. 1. – C. 20-23.

2. Ismatulloevich R. G. THE IMPACT OF CYBER THREATS ON E-COMMERCE SITES //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 274-284.

3. Fazliddinovich R. G. Some disadvantages of the architectural design of residential buildings and their solutions //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 4. – C. 411-416.

4. Raxmonov G'I. Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili. "YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT" ijtimoiy, iqtisodiy ilmiy ommabop jurnal, 2024-yil, may. № 5-son, 557-562

5. Shokirovna B. Z., Xurram o'g'li X. S. INNOVATIVE FOUNDATIONS OF A UNIFIED ECONOMY IN THE FIELD OF RELIGIOUS EDUCATION //Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 110-113.

6. Shokirovna B. Z., Muxayyo Y., Xurram o'g'li X. S. TOPIC: DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE

ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN UZBEKISTAN //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 2. – №. 16. – С. 42-45.

7. Shokirovna B. Z., Xurram o'g'li X. S. INNOVATIVE FOUNDATIONS OF A UNIFIED ECONOMY IN THE FIELD OF RELIGIOUS EDUCATION //Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods. – 2024. – Т. 2. – №. 5. – С. 110-113.